

Josef HRDLIČKA

Vilém Slavata a jeho hejtman Hynek Ladislav Vejtmiler z Vejtmile

Abstract: *This paper analyses the quality of the relation between the aristocrat and his officer in the first half of the 17th century. It considers the content of the officer's service and the extent to which the content was defined by the standards set by the authorities or rather the landlord's requests caused by current needs and situation in the dominion for the administration of which the office bore responsibility. It explores the officer's expectations on his arrival at the office as well as the possibilities, certainties and uncertainties the office involved. It also inquires what the master expected from the officer, what his requirements were, what he was willing to tolerate and what behaviour went beyond the limit of the master's tolerance.*

Key words: *estate administrative – officer – service – communication net – Thirty Years' War*

Práce zabývající se raně novověkými vrchnostenskými byrokraty, které vycházely převážně z normativních písemností, spatřovaly hlavní úkoly těchto osob zejména ve správě majetku jejich urozených zaměstnavatelů. Naopak některá biografická zpracování životních osudů a kariér úředníků ukázala, že jejich služba zasahovala i jiné oblasti, v nichž se projevovala jejich individualita, představy, schopnosti, hodnoty stejně jako formální i neformální vztahy k jeho sociálnímu okolí.¹ Přestože zpravidla normativně vymezené úkoly ve správě vrchnostenského majetku tvořily nedílnou součást každodenní činnosti byrokratů, pokusí se příspěvek na jednom případě upozornit, že pracovní náplň úředníka se odvíjela rovněž od konkrétních požadavků velmože, které často zasahovaly i jiné oblasti, jež sice v normativních pramenech nebyly přesně vymezeny, ovšem souvisely s aktuálními potřebami jeho urozeného zaměstnavatele. Právě od schopnosti vyhovět takovým požadavkům se následně odvíjela úředníkovy prospěšnost,

1 Například Rudolf ANDĚL, *Kristián Karel z Platz a Ehrenthalu v čele správy gallasovských statků (1690–1722)*, in: Marie Vojtišková (ed.), *Sborník příspěvků k době poddanského povstání r. 1680 v severních Čechách*, Praha 1980, s. 123–139; Aleš STEJSKAL – Milan BASTL, *Vzestup a pád rožmberského úředníka*, *Historický obzor* 6, 1995, s. 118–123; Aleš STEJSKAL, *Matyáš Fuch z Fuchýřova – kariéra sluhy dvou pánů*, *Historický obzor* 8, 1997, s. 22–33; Jiří KUBEŠ, *Jan Libra ze Soběnova – rožmberský hospodář v Praze a jeho každodenní život (1604–1609)*, *Pražský sborník historický* 31, 2000, s. 93–148; Josef HRDLIČKA (ed.), *Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova*, České Budějovice 2003.

jeho hodnocení v očích šlechtice i postavení v hierarchii vrchnostenské správy nebo v systému lokální moci.²

Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka (1572–1652) pocházel ze starobylého, ale nijak zvlášť zámožného panského rodu, jehož majetková základna byla otřesena při konfiskacích po prvním protihabsburském odboji a posléze na počátku druhé poloviny sedmdesátých let 16. věku při dělení majetku mezi čtyři syny Diviše Slavaty († 1575).³ Jeho vnuk Vilém se na počátku devadesátých let dostal na jindřichohradecký dvůr svého mocnějšího a vlivnějšího příbuzného Adama II. z Hradce (1549–1596), který financoval Vilémův dlouholetý pobyt v Itálii.⁴ Jeho zásluhou i vlivem pobytu v jednom z venkovských center nastupující protireformace konvertoval Vilém v srpnu 1597 ke katolické víře.⁵ Konverze mu mimo jiné otevřela dveře k manželství s Adamovou dcerou Lucií Otýlíí z Hradce (1582–1633), která se dva roky po sňatku s Vilémem (1602) a po úmrtí svého bratra Jáchyma Oldřicha (1579–1604) stala jedinou majitelkou rozsáhlé domény i společenské prestiže rodu pánů z Hradce.⁶ Přestože Vilém Slavata formálně vlastnil od roku 1602 až do smrti své manželky pouze drobný statek Stráž nad Nežárkou, fakticky vystupoval jako pán celého dominia. K němu patřila tradiční panství pánů z Hradce Jindřichův Hradec a Telč, k nimž Lucie Otýlie v roce 1615 přikoupila ještě sousední panství Nová Bystrice. Kariéra Viléma Slavaty vyvrcholila roku 1628 získáním úřadu českého nejvyššího kancléře,

-
- 2 Stefan BRAKENSIEK – Josef HRDLIČKA – András VÁRI, *Frühneuzeitliche Institutionen in ihrem sozialen Kontext. Praktiken lokaler Politik, Justiz und Verwaltung im internationalen Vergleich*, Frühneuzeit-Info 14, 2003, Heft 2, s. 90–102. S bohatým přehledem literatury Stefan BRAKENSIEK, *Herrschaftsvermittlung im alten Europa. Praktiken lokaler Justiz, Politik und Verwaltung im internationalen Vergleich*, in: Stefan Brakensiek – Heide Wunder (Hg.), *Ergebene Diener ihrer Herren? Herrschaftsvermittlung im alten Europa*, Köln – Weimar – Wien 2005, s. 1–21.
 - 3 Antonín REZEK, *Statky konfiskované r. 1547 a jich rozprodávání*, Památky historické a archaeologické 10, 1874–1877, sl. 451–482, zejména sl. 458–459.
 - 4 Jedinou biografii Viléma Slavaty napsal Josef JIREČEK, *Leben des Obersten Hofkanzlers von Böhmen Wilhelm Grafen Slavata*, Praha 1876. Dále Josef DOBIÁŠ, *Vilém Slavata*, Časopis historický 1, 1881, s. 269–309; 2, 1882, s. 34–56.
 - 5 František TEPLÝ, *Proč se stal Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka z českého bratra katolíkem*, Sborník Historického kroužku 13, 1912, s. 205–221; 14, 1913, s. 25–41, 171–181; Thomas WINKELBAUER, *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*, Český časopis historický 98, 2000, s. 476–540, ke Slavatovi s. 513–523; TÝŽ, *Karrieristen oder fromme Männer? Adelige Konvertiten in den böhmischen und österreichischen Ländern um 1600*, in: Bronislav Chocholáč – Libor Jan – Tomáš Knoz (edd.), *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. Josefu Válkovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*, Brno 1999, s. 431–452; Petr MAŤA, *Von der Selbstopologie zur Apologie der Gegenreformation: Konversion und Glaubensvorstellungen des Oberstkanzlers Wilhelm Slavata (1572–1652)*, in: Ute Lotz-Heumann – Jan-Friedrich Mißfelder – Matthias Pohl (Hg.), *Konversion und Konfession in der Frühen Neuzeit*, Göttingen 2006, s. 287–322.
 - 6 Petr MAŤA, *Zrození tradice (Slavatovské vyústění rožmberského a hradeckého odkazu)*, in: Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce, České Budějovice 1998 (= Opera historica 6)*, s. 513–552; Josef HRDLIČKA, *Jak se utváří paměť*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 68–87.

který vykonával až do své smrti.⁷ V době svého kancléřování pobýval prakticky nepřetržitě u vídeňského panovnického dvora a na rodové statky na pomezí jižních Čech a jižní Moravy přijížděl jen výjimečně.

Jeho úředník Hynek Ladislav Vejtmiler z Vejtmile pocházel ze starobylého rodu Vejtmilerů doloženého již ve 14. století. Jeho dědem byl Hynek Krabice z Vejtmile († před 1578), od roku 1538 místopisář Království českého a aktivní účastník prvního protihabsburského odboje.⁸ Z jeho čtvrtého manželství s Eliškou z Doupova uzavřeného roku 1549 se o jedenáct let později narodil Karel, otec Hynka Ladislava.⁹ O politické kariéře Karla Vejtmilera není zatím nic známo. Rovněž o důvodech vstupu Hynka Ladislava do služeb Viléma Slavaty nelze z dochovaných pramenů vyčíst žádné zmínky. Možné je pouze spekulovat o vlivu Karlovy první manželky Ališky Měděncové z Ratibořic, pravděpodobně matky Hynka Ladislava, která byla příbuznou Jaroslava Měděnce z Ratibořic († 1573), od podzimu 1565 až patrně do roku 1572 hejtmana panství Žirovnice, které v té době patřilo do majetku pánů z Hradce.¹⁰ Neznáme ani přesné datum, od kdy byl Hynek Ladislav Slavatovým zaměstnancem. V dopise ze září 1629 se zmínil, že mu v té době sloužil již více než 15 let, což by jeho vstup do slavatovských služeb datovalo nejpozději do roku 1614. Z jeho výroku ale není zřejmé, zda se rovnou stal hejtmanem, nebo jestli předtím zastával jiný úřad ve správní hierarchii slavatovských panství.¹¹ Jisté je, že hejtmanem byl již před propuknutím českého stavovského povstání, snad od roku 1616, jak uvádí August Sedláček.¹²

Rovněž o činnosti Hynka Ladislava v čele správy telčského panství před rokem 1618 není známo prakticky nic. Vejtmiler v této době zaujal zejména přísně katolickým kurzem. Jeho chování vůči poddaným, které údajně nutil konvertovat ke katolické víře, se dokonce 23. května 1618 stalo jedním z argumentů vůdců stavovské opozice při střetu se Slavatou a Martinicem v české kanceláři, jenž vyvrcholil defenestrací obou místodržitelů.

7 František PALACKÝ, *Přehled současný nejvyšších důstojníků a úředníků*, in: Jaroslav Charvát (ed.), *Dílo Františka Palackého I*, Praha 1941, s. 321–417, zejména s. 375, 381, 384–385, 388.

8 Eduard MAUR – Václav ŠTOREK, *K demografii české šlechty v 16. století (Hynek Krabice z Weitmile a jeho pět manželek)*, *Historická demografie* 26, 2002, s. 5–27, zde s. 8–9. K účasti na odboji Petr VOŘEL, „Přátelské snešení stavův českých“ z března 1547 a jeho signatáři, in: Týž (ed.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie*, Pardubice – Praha 1999, s. 81–124, zde s. 117.

9 E. MAUR – V. ŠTOREK, *K demografii*, s. 21–22, 25.

10 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 4567, sign. VI R 3, kart. 593; František TEPLÝ, *Dějiny města Jindřichova Hradce II/3*, Jindřichův Hradec 1934, s. 134; *Ottův slovník naučný* 16, 1900, s. 1058. Měděncové se ve vrchnostenských službách objevovali i nadále – v červenci 1627 vystupoval Jan Měděnec z Ratibořic jako hejtman panství Dírná ležícího severně od slavatovského jindřichohradeckého panství; SOKA Jihlava, Archiv města Telč, inv. č. 269, kart. 4.

11 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 121, sign. III A 4b, kart. 19.

12 *Ottův slovník naučný* 14, 1899, s. 1062.

cích.¹³ Po propuknutí stavovského povstání zůstal Vejtmiler telčským hejtmanem, ovšem stavovská vláda jej v roce 1619 vypověděla ze země.

Po Bílé hoře se Hynek Ladislav vrátil zpět do úřadu hejtmána telčského panství a začal se na tomto statku aktivně podílet na provádění protireformace.¹⁴ Jeho autority využil Vilém Slavata také na sousedním jindřichohradeckém panství. V létě 1622 ho jmenoval do komise, která se z příkazu velmože a jeho manželky podílela na přípravě procesu proti více než 50 jindřichohradeckým měšťanům obviněným z revolty proti své vrchnosti v letech 1618 až 1620.¹⁵ Vejtmilerovy aktivity související s katolickou obnovou slavatovského dominia záhy přesáhly hranice jím spravovaného panství a zasahovaly přilehlou část Jihlavského kraje. Již v březnu 1621 byl jmenován jedním ze dvou komisařů, jejichž úkolem bylo vyšetřit události, k nimž za stavovského povstání došlo na statku premonstrátského kláštera v Nové Říši poblíž Telče.¹⁶ V Jihlavě se na počátku února 1623 jako královský komisař podílel na převodu některých tamních kostelů využívaných luterány do rukou strahovského opata Kašpara Questenberga a o pět měsíců později i na slavnostním uvedení prvního královského hejtmána Jana Rudolfa Heidlera do města.¹⁷

Společně s vlivem postupně rostla i majetková základna telčského hejtmána. Mezi léty 1617 a 1626 Vejtmiler koupil několik pozemků a nemovitostí na telčském předměstí, na jejichž místě vybudoval hospodářský dvůr zvaný Záhumenný.¹⁸ V březnu 1626 koupil od Jiřího Jana Čížovského z Čížova statek Batelov ležící v Jihlavském kraji severně od jím spravovaného telčského panství, který o dva roky později ještě rozšířil.¹⁹ V dubnu 1628

13 Pavel Skála ze Zhoře ve svém líčení hovoří o „*hejtman[u] na Telči*“, jeho jméno ale nezná; Karel TIEFTRUNK (ed.), *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623 II*, Praha 1866, s. 129; Josef JANÁČEK (ed.), *Pavel Skála ze Zhoře, Historie česká. Od defenestrace k Bílé hoře*, Praha 1984, s. 34.

14 František HRUBÝ (ed.), *Moravské korespondence a akta z let 1620–1636 I*, Brno 1934, s. 322–324.

15 František TEPLÝ, *Účastenství Hradeckých na českém povstání a jak je Vilém Slavata potrestal*, Sborník Historického kroužku 19, 1918, s. 1–17, 140–156; 20, 1919, s. 56–77, 130–146; 21, 1920, s. 31–44, 72–96; Karel TRÍSKA, *Jindř. Hradec 1618–1620*, Časopis Společnosti přátel starožitností 58, 1950, s. 106–119, 170–179. Nověji Josef HRDLÍČKA, *Konflikt jindřichohradeckých měšťanů s Vilémem Slavatou v pamětech Jiříka ze Kře*, Jihočeský sborník historický 69–70, 2000–2001, s. 188–208.

16 Milada MUSILOVÁ, *Potrestání rebelů na klášterním zboží v Nové Říši po bitvě na Bílé hoře*, Vlastivědný věstník moravský 23, 1971, s. 37–43. Dále F. HRUBÝ (ed.), *Moravské korespondence a akta I*, s. 79–80.

17 Christian d'ELVERT, *Geschichte und Beschreibung der königlichen Kreis- und Bergstadt Iglau in Mähren*, Brünn 1850, s. 271, 274.

18 Josef RAMPULA, *Domy v Telči*, Telč 1999, s. 124, 283, 286.

19 Jiří BOŘECKÝ, *Batelov za pánů Vejtmilerů z Vejtmile v letech 1626–1665*, Vlastivědný sborník Vysočiny – oddíl věd společenských 11, 1998, s. 123–146; Jiří BOŘECKÝ – Pavel POLICAR, *Dějiny Batelova I*, Batelov 1998, s. 83–96. Patrně kvůli vojenským škodám se Vejtmiler pokusil na jaře 1633 batelovský statek prodat Vilému Slavatovi, ten to ale odmítl; SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 104, kniha č. 21, p. 253.

a posléze opět v srpnu 1631 Ferdinand II. potvrdil Vejtmilerovi starobylý rytířský stav a polepšil mu erb.²⁰

Druhé období, kdy Vejtmiler stál v čele správy telčského panství, skončilo na přelomu let 1629 a 1630. Dlouholetý hejtman byl tehdy spolu s hejtmanem jindřichohradeckého panství Adamem Lipovským z Lipovice nucen opustit vrchnostenské služby. Důvodem jejich propuštění nebylo vlastní defraudační chování a četné jiné prohřešky, jichž se oba úředníci v rámci své služby dopouštěli, ale skutečnost, že zprávy o jejich praktikách překročily hranice dominia a zásluhou majitele nedalekého panství Brtnice Rombalda Collalta doputovaly až k vídeňskému panovnickému dvoru, kde se rozšířily a staly se příčinou úpadku Slavatova dobrého jména („*zahanbení*“ a „*posměchu*“).²¹ Přestože Vejtmiler byl v květnu 1630 z čela správy telčského panství propuštěn (formálně na vlastní žádost), zásluhou skandálního chování svého nástupce Havla Gotthelfa z Freidenberku a evidentně i absence jiného vhodného kandidáta se do úřadu velmi brzy vrátil a setrval v něm až do poloviny čtyřicátých let 17. věku. V tomto již třetím období své hejtmanské služby, tedy mezi léty 1630 a 1645, Vejtmiler nejen znovu zaujal „tradiční“ místo v čele správy panství, ale v únoru 1632 jej velmož dokonce jmenoval vrchním hejtmanem celého slavatovského dominia.²²

Vejtmilerův význam ve správní hierarchii slavatovského dominia se v té době odvíjel především od jeho postavení v komunikační síti Viléma Slavaty. Její podobu je možné rekonstruovat ze Slavatovy korespondence dochované v originále, kopiích nebo konceptech. Právě formou konceptů se dochovaly velmožovy listy adresované od počátku dvacátých do začátku čtyřicátých let 17. století Hynku Ladislavu Vejtmilerovi z Vejtmile.²³ Naopak epistolografické prameny druhé strany komunikace, Hynka Ladislava, jsou zachovány v daleko v menší míře; jejich adresátem navíc nebyl Vilém Slavata, ale jeho nejstarší syn Adam Pavel (1603–1657).²⁴

Část komunikační sítě Viléma Slavaty, jež souvisela se správou vlastního dominia, zahrnovala ve druhé čtvrtině 17. století hejtmany panství Jindřichův Hradec a Telč. Kromě nejvyšších úředníků lokální správy do ní patřili úředníci z centrální správy, zejména re-

20 August von DOERR, *Der Adel der böhmischen Kronländer. Ein Verzeichniss derjenigen Wappenbriefe und Adelsdiplome*, Prag 1900, s. 93, 96.

21 Jiří KUBEŠ, *Vilém Slavata a jeho hejtmáni. K anatomii prestiže raně novověké šlechty*, *Historický obzor* 12, 2001, s. 70–75; Josef HRDLIČKA, *Mezi ctí a normou. Ke kultuře služby slavatovských hejtmánů okolo roku 1630*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Společnost v zemích habsburské monarchie a její obraz v pramenech (1526–1740)*, České Budějovice 2006, s. 347–373.

22 J. HRDLIČKA, *Mezi ctí a normou*, s. 368.

23 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 98, kniha č. 15; tamtéž, inv. č. 104, kniha č. 21; tamtéž, inv. č. 106, kniha č. 23.

24 Jde o 15 dopisů z období od února 1634 do dubna 1644 uložených v Archivu Národního muzea, Topografická sbírka, sign. F 229, kart. 182.

gent dominia a posléze i jeho vrchní hejtman. Ke třem nejdůležitějším úředníkům – oběma hejtmanům a regentovi – přibyl na počátku třicátých let 17. století ještě Slavatův zmíněný syn Adam Pavel, který se roku 1629 po nevydařeném manželství s Marií Markétou z Eggenberku natrvalo vrátil do Nové Bystřice a smysl života následně našel ve správě tohoto panství.²⁵ Na základě dochovaných konceptů je možné usuzovat, že v daleko menší míře Slavata korespondoval s hejtmany dalších panství, která se mu v pobělohorském desetiletí podařilo získat do trvalé (Košumberk)²⁶ či zástavní (Mělník)²⁷ držby a jež ležely v jiných částech království.

O důležitých záležitostech souvisejících se správou dominia Slavata ve zkoumaném období pravidelně komunikoval se čtyřmi osobami, které měly následně velmožovy požadavky, přání a příkazy tlumočit dalším úředníkům a služebníkům činným ve správě rodových panství. Naopak Vejtmiler byl jediným z vrchnostenských úředníků činných ve správě telčského panství, který pravidelně s velmožem písemně komunikoval a podával mu informace o dění na jím spravovaném panství. Tato činnost představovala očekávanou součást jeho služby, neboť velmož vyžadoval, aby jej jeho úředník pravidelně písemně informoval.²⁸ Slavata byl na jeho informacích prakticky závislý, i když měl možnosti si hejtmanem sdělované informace ověřovat.²⁹

Ve sledovaném období mezi počátkem třicátých a polovinou čtyřicátých let 17. století byl Vejtmiler klíčovou postavou v komunikaci mezi velmožem a ostatními osobami činnými ve správě telčského panství. Právě on ztělesňoval jediný komunikační kanál, kterým pravidelně proudily informace mezi Slavatou a jeho zaměstnanci na tomto panství. Hejtmana nebylo možné obejít, o což ostatně usiloval i sám Slavata. Když se v prosinci 1635 vypravil ovčák z hospodářského dvora Žateč poblíž Telče osobně za Slavatou do Vídně se svou žádostí týkající se dluhu vůči telčské důchodní pokladně, odkázal ho velmož na jeho představeného, od něhož si také písemně vyžádal stanovisko k ovčákově žádosti. Teprve poté, co ji od Vejtmilera obdržel, se v souladu s hejtmanovým doporučením rozhodl ov-

25 Josef HRDLIČKA, *Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526–1740)*, České Budějovice 2003 (= *Opera historica* 10), s. 249–273.

26 Josef HRDLIČKA, *Zámek Košumberk a jeho slavatovští majitelé v první polovině 17. století*, in: Emil Voráček a kol. (edd.), *Luže v dějinách I. Od počátků středověku do konce 17. století*, Luže 2010, s. 81–95.

27 Petr KOPIČKA, *Správa velkostatku Mělník v 16. až 20. století (Diplomatická studie z dějin patrimoniální a hospodářské správy)*, *Porta Bohemica* 2, 2003, s. 24–78, zde s. 31–32.

28 V září 1636 se Slavata podívoval nad tím, jak je možné, že od hejtmana dlouho nedostal žádný dopis; SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 106, kniha č. 23, p. 675.

29 Josef HRDLIČKA, *Herrschaftliche Amtsträger als Klienten und Patrone im frühneuzeitlichen Böhmen? Kommunikation im Dominium der Herren von Neuhaus, Slawata und Tschernin (1550–1730)*, in: S. Brakensiek – H. Wunder (Hg.), *Ergebene Diener ihrer Herren?*, s. 145–163.

čákovi vyhovět.³⁰ Vejtmilerův komunikační monopol tak úzce souvisel s monopolem interpretačním, neboť právě na základě hejtmanových informací se velmož v konkrétních případech rozhodoval.

Skupina osob tvořících „hospodářskou“ část komunikační sítě Viléma Slavaty byla málo početná. Ve směru dovnitř – tedy vůči sobě navzájem – byla tato síť koncipována jako otevřená a přístupná. Slavata nejen pravidelně z centra monarchie psal všem zmiňovaným osobám, ale navíc jednotlivým komunikantům odesílal kopie dopisů, jež z Vídně či odjinud putovaly jejich „kolegům“ („*Co hejtmanu hradeckému píše, z příležitosti copie též vyrozumíte*“),³¹ případně jim v dopisech resumoval to, co psal jiným. Každá osoba tak měla být přesně informována o tom, jaké jsou její úkoly, a současně měla vědět, čím velmož pověřil dalšího účastníka této části komunikační sítě. Spolu s dopisy přicházejícími na jih Čech a Moravy od Slavaty z Vídně si pravidelně psali také zmiňovaní hejtmané a Adam Pavel.

Naznačený způsob komunikace nebyl dán pouze skutečností, že zmíněné čtyři osoby úřadovaly na třech slavatovských sídlech na pomezí jižních Čech a jižní Moravy (Jindřichův Hradec, Nová Bystřice a Telč) vzdálených navzájem mezi 20 a 40 km, ale také snahou vyhnout se případným komplikacím a kompetenčním sporům, které mohly vyplývat z někdy ne zcela jasného rozdělení „sfér vlivu“ i jednorázových úkolů, jimiž velmož své úředníky i svého syna pověřoval.³² Jestliže jedna osoba znala obsah toho, co si psali jiní dva aktéři komunikačního systému, mohla tato praxe sloužit také jako prostředek ověřování informací.³³ Zatímco směrem „dovnitř“ byla tato část komunikačního systému otevřená, směrem „ven“, vůči svému okolí, měla být naopak uzavřená. Přeposílané kopie byly určeny pouze očím „zasvěcených“ a neměly se dostat k nikomu jinému. V dubnu 1636 Slavata dokonce vybízel Vejtmilera, aby takové kopie spálil, aby se nedostaly nikomu do rukou.³⁴

Přestože Hynek Ladislav Vejtmiler dokázal ve svých rukou spojit povinnosti vrchního úředníka lokální správy i představitele správy centrální, pravidelné hospodářské povinnosti spojené s jejich výkonem netvoří v dochovaných konceptech dopisů nijak domi-

30 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 106, kniha č. 23, p. 646–647, 649.

31 Tamtéž, inv. č. 104, kniha č. 21, p. 260.

32 Srov. dopis Hynka Ladislava Vejtmilera adresovaný v únoru 1634 Adamu Pavlu Slavatovi, v němž vrchní hejtman dominia ubezpečoval velmožova syna, že nebude zasahovat do jeho kompetencí týkajících se jindřichohradeckého panství; ANM Praha, Topografická sbírka, sign. F 229, kart. 182.

33 Srov. dopisy Viléma Slavaty adresované Hynku Ladislavu Vejtmilerovi z 31. 7. 1635, 28. 6. a 16. 7. 1636, v nichž se velmož touto cestou pokoušel ověřovat informace o škodách způsobených údajně nepříznivým počasím; SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 106, kniha č. 23, p. 637, 667–668.

34 „[...] i při této ordinarii některé copie vám odsílám, nepochybuji, že po přečtení ste je spálili, tak aby žádnému jinému do rukou se nedostaly“; tamtéž, p. 657.

nantní téma. Je zřejmé, že tyto úkoly nechával Slavata na hejtmanovi a do jeho kompetencí – vyjma nejrůznějších doporučení a dotazů týkajících se zejména úrody obilí, vaření piva či úhynu hospodářských zvířat – nijak nezasahoval. Nejdůležitějším hmatatelným a toužebně očekávaným důkazem hejtmanových schopností ve správě svěřeného panství byla v očích velmože pravidelně odesílaná finanční hotovost, které byl v centru monarchie vždy nedostatek. Proto se dopisy vyměňované mezi šlechticem a jeho úředníkem v blízkosti jarního svatojiřského a podzimního svatohavelského účetního termínu pokaždé točily okolo výše částky, kterou byl hejtman schopen odvést v hotovosti svému pánovi, jenž je potřeboval pro svou osobní potřebu nebo na splacení vlastních dluhů.³⁵ Pochvala, kterou Slavata v květnu 1635 adresoval Vejtmilerovi za to, že mu předtím poslal nad očekávání vysokou sumu, je výmluvným dokladem, že právě schopnost obstarat k jistému datu hotové peníze byla jedním z klíčových kritérií hejtmanovy prospěšnosti.³⁶

Vejtmilerovo postavení garanta vrchnostenské ekonomiky a její alespoň zdánlivé rentability se projevovalo rovněž jeho účastí v neformální skupině osob, která byla zodpovědná za pravidelné kontroly vrchnostenských účtů. Ty pravidelně s různým časovým odstupem od svého uzavření putovaly mezi Vídní a centry slavatovských panství na pomězi jižních Čech a jižní Moravy, kde je měly kontrolovat stejné osoby, o nichž byla před chvílí zmínka jako o aktérech „hospodářské“ části Slavatova komunikačního systému.

Oproti běžným záležitostem souvisejícím s hospodářským provozem telčského panství a správou poddaných na něm usedlých tvoří značnou část dochovaných konceptů mimořádné úkoly, jimiž velmož svého hejtmana a posléze vrchního hejtmana pověřoval. Šlo zejména o doručování dopisů nejrůznějšími osobám, které měl vyřídit sám Vejtmiler, nebo tím pověřit někoho jiného. Korespondence obsahuje rovněž pravidelné zprávy o zásobování Slavatova vídeňského obydlí, mimořádných nákupech vína (zejména v Dolních Rakousích), převozech peněžních částek do Vídně či dalších záležitostech. Je z ní patrné, že Slavata vnímal Vejtmilera jako osobu, na níž je možné se spolehnout a pověřit jí úkoly, které přesahovaly „běžný“, normativně vymezený rámec hejtmanových úředních povinností. Vejtmilerovy schopnosti kombinované s dosaženým postavením i s tím související rolí v komunikačním systému z něho udělaly osobu, na níž se Vilém Slavata ve třicátých letech 17. století vcelku pravidelně obracel s žádostí o vyjádření stanoviska či doporučení k nejrůznějším záležitostem, ať již se týkaly telčského panství, nebo jiných záležitostí za jeho hranicemi.³⁷ Neváhal ho přitom z centra monarchie informovat o důležitých událos-

35 Tamtéž, p. 626–627, 629–630, 632–633, 642–643, 657, 659, 678–679.

36 Tamtéž, p. 629–630. Obdobně R. ANDĚL, *Kristián Karel z Platz a Ehrenthalu*, s. 127; A. STEJSKAL, *Matyáš Fuch z Fuchýřova*, s. 28.

37 Šlo např. o kladné stanovisko hejtmana, k němuž se následně připojil i Slavata, k žádosti telčského děkana o poskytnutí úvěru z důchodů telčského panství na postavení nové stodoly na Štěpnickém předměstí v březnu 1630. V dubnu 1635 se Slavata na svého hejtmana obrátil s žádostí o stanovisko

tech v Markrabství moravském, které hejtman mohl využít, ať již šlo o informace o průtazích vojsk, nebo o usnesení moravských zemských sněmů. Naopak druhou stranou, poddanými žijícími v této části markrabství, byl Vejtmler vnímán jako významný prostředník, jehož prostřednictvím se bylo možné dostat až přímo k nejvyššímu kancléři. V dubnu a květnu 1635 tak Hynek Ladislav zprostředkoval žádost poddaných kláštera v Nové Říši o potvrzení jejich privilegií.³⁸

Hejtmanovo formální postavení v čele správy panství, role v komunikačním systému i pozice garanta vrchnostenské ekonomiky úzce souvisely s jeho odpovědností za klid na panství, v jehož čele stál. Po propuknutí stavovského povstání byla tato úloha ztížena přítomností vojáků na jím spravovaném panství, což se v následujících letech výrazným způsobem odrazilo v obsahu korespondence vedené mezi Vilémem Slavatou a osobami stojícími v čele správy jednotlivých panství i mezi jednotlivými správci navzájem. Na počátku třicátých let 17. století k tomu přispělo obnovení vojenských operací v centru Království českého, které Slavatu přimělo k reorganizaci obrany rodových panství. Její součástí se stala také nová Vejtmlerova role, jež souvisela nejen s obranou jím spravovaného telčského panství, ale celého Jihlavského kraje, na jehož území Telč ležela.³⁹ V únoru 1631 totiž Hynek Ladislav ke svému jménu poprvé připojil titul hejtmána Jihlavského kraje.⁴⁰ Z dochovaných pramenů není možné říci, jakou roli v jeho jmenování měl Vilém Slavata. Ve svých dopisech z prosince 1631 adresovaných Vejtmlerovi se totiž Slavata zmínil, že na jeho setrvání ve zmíněném úřadu měl eminentní zájem kardinál František z Dietrichštejna. Slavata se ho podle svých slov rozhodl respektovat, „*neb uznávám sám to, že osoby vaší v tom kraji jihlavským bude hrubě zapotřebí*“.⁴¹ V jeho rozhodnutí se nemusel odrážet výhradně respekt k Dietrichštejnově osobě. Zcela jistě v něm hrálo roli také vědomí prospěchu, které z nové Vejtmlerovy funkce mohl mít. Slavata si totiž musel být vědom možností, které v souvislosti s probíhajícími vojenskými operacemi skýtaly pravomoci krajských hejtmanů zejména při výběru vojenských komisařů, ovlivňování směrů průchodů císařských vojsk a místa přezimování císařských vojáků.⁴² Služeb svého hejt-

k dopisu dolnorakouského místodržícího Sejfrída Kryštofa Breunera (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 106, kniha č. 23, p. 625) a v červenci téhož roku o vyjádření k žádosti klarisek ze znojemského kláštera sv. Kláry a sv. Antonína (tamtéž, p. 634).

38 Tamtéž, p. 626–628.

39 K vývoji krajské správy na Moravě po Bílé hoře Bohuslav RIEGER, *Zřízení krajské v Čechách I*, Praha 1889, s. 243–249.

40 SOkA Jihlava, AM Telč, stará sign. L 290.

41 Slavatův dopis z 20. 12. 1631 opsaný v SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 98, kniha č. 15.

42 Ve stejné době, na počátku třicátých let 17. století, se krajským hejtmanem v Bechyňském kraji, kde ležela slavatovská panství Jindřichův Hradec a Nová Bystřice, stal Adam Pavel Slavata. Problematika obrany slavatovského dominia za třicetileté války si ještě vyžádá samostatnou pozornost.

mana se nicméně nemínil vzdát – přestože Hynek Ladislav byl jako jihlavský krajský hejtman doložen i v následujících letech 1632 a 1633, stál po tu dobu nadále v čele správy telčského panství.⁴³

S aktuální vojenskou situací mohlo ostatně souviset rovněž Vejtmilerovo jmenování do úřadu vrchního hejtmana dominia v únoru 1632. Tento úřad neměl ve správní struktuře slavatovských panství žádnou tradici, neboť v čele centrální správy stál již od doby posledních pánů z Hradce regent, jímž byl na počátku třicátých let 17. století Jan Unčovský z Rozenportu. Vrchní hejtman, poprvé uváděný právě roku 1632, byl zcela novým úřadem, jehož kompetence navíc nebyly zcela zřejmé – snad právě proto Vejtmiler již v únoru 1632 usiloval o vydání instrukce, která pravděpodobně měla vymezit hranice kompetencí mezi jeho novým a tradičním regentským úřadem.⁴⁴ Z korespondence mezi Slavatou a Vejtmilerem i Unčovským z března 1632 je přitom zřejmé, že nový vrchní hejtman se snažil ovlivňovat trasy průchodů císařských oddílů tak, aby se vyhnuly jindřichohradeckému a telčskému panství.⁴⁵ Je tak prozatím nezodpovězenou otázkou, zda jedním z důvodů vytvoření nového úřadu nebylo také zvýšení Vejtmilerovy autority při jednání s císařskými důstojníky i dalšími vojenskými autoritami.

Přestože se objevila nová oblast, v níž Vejtmiler díky své autoritě, jíž se patrně těšil v Jihlavském kraji, mohl být velmožovi prospěšný, Slavata vytýkal i nadále svému úředníkovi blíže nespecifikované „nedostatky“, s nimiž se v říjnu 1632 svěřil v dopise synu Adamu Pavlovi. V neznámé době předtím dokonce uvažoval o tom, že by Vejtmilera přesunul na místo jindřichohradeckého hejtmana a dosavadní držitel tohoto úřadu Václav Mathiades Dačický by dosedl místo něj do čela správy telčského panství. Výměnu ale zhatilo opětovné jmenování Vejtmilera hejtmanem Jihlavského kraje. I Slavata tak byl nucen uznat, „že v nynějším válečném běhu, vzláště při těch mnohých a častých durchcuzích lidu válečného, že mnohem užitečněji může nám a našim panstvím sloužiti, nežli kdyby na Hradci měl hejtmanem bejtí“. Obměkčit se ho snažil i sám Vejtmiler, který velmožovi slíbil, že se polepší.⁴⁶

V květnu 1633 po úmrtí nejvyššího písaře Markrabství moravského Jana Šťastného Podstatského z Prusinovic se Slavata dokonce snažil Vejtmilera prosadit do tohoto úřa-

43 Jako krajského hejtmana ho uvádějí písemnosti z července 1632 (SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, Velkostatek Jindřichův Hradec, inv. č. 4572, sign. VI R 8, kart. 616) a patrně ze září 1633 (SOKA Jihlava, AM Telč, inv. č. 274f, kart. 13).

44 J. HRDLIČKA, *Mezi ctí a normou*, s. 368–369.

45 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 104, kniha č. 21, p. 233–236, 246–247, 258–259.

46 Tamtéž, inv. č. 130, sign. III C 2a, kart. 23.

du.⁴⁷ Podle svých slov obsažených v dopise adresovaném telčskému hejtmanovi neváhal při svém výstupu v císařské tajné radě reinterpretovat jen čtyři roky staré události z podzimu 1629, které skončily Vejtmilerovým nuceným odchodem ze Slavatovských služeb. V květnu 1633 se Slavata ani slovem nezmínil o nedostacích Vejtmilerovy služby, naopak napsal, že k jeho propuštění došlo „*skrze obvzláštní navádění*“ Rombalda Collalta. O Vejtmilerových kvalitách měla členy tajné rady přesvědčit skutečnost, že jej telčský pán přijal zpět do úřadu a posléze dokonce povýšil na vrchního hejtmana dominia. Slavata přitom počítal s tím, že po nástupu do zmíněného úřadu by Vejtmiler musel z jeho služeb odejít. Hodlal jej ale využít jako svého agenta či informátora v jednom z nejvyšších úřadů moravské zemské správy a přímo mu nabízel, že by za to ze slavatovské pokladny dostával pravidelný roční plat.⁴⁸ Přestože se Vejtmiler nakonec písařem nestal, nadále se podílel na mnoha úředních jednáních v Jihlavském kraji.⁴⁹ Do moravské zemské správy pronikl až na konci svého života, když se roku 1644 stal dvorským sudím (hofrychtěrem).⁵⁰

Hynek Ladislav Vejtmiler se po nuceném odchodu z místa hejtmana na jaře 1630 dokázal velmi brzy vrátit na své původní místo. Přestože v jeho návratu pravděpodobně hrály důležitou roli vnější okolnosti (aféra jeho nástupce, absence vhodného kandidáta), budování vlastního neotřesitelného postavení již bylo hlavně jeho zásluhou. Vlastní důležitost a nepostradatelnost nebudoval výhradně prostředky souvisejícími s hospodářským chodem svěřeného panství, ale v mnohem širším poli působnosti, do něhož patřilo zejména postavení v komunikačním systému šlechty, ve vrchnostenské ekonomice nebo při ochraně panství před vojenským nebezpečím. O tom, že rovněž s prostředky verbální sebezprezentace dovedl Vejtmiler zacházet velmi dovedně, svědčí Slavatovy pochvaly, jichž se hejtmanovi dostalo například v červenci 1635 za ochranu „*nebohých poddaných*“ před vojenským nebezpečím nebo v prosinci téhož roku za to, že z vlastních prostředků koupil

47 Od roku 1538 byl úřad moravského nejvyššího písaře obsazován příslušníky nižší šlechty. K úřadu František KAMENÍČEK, *Zemské sněmy a sjezdy moravské I*, Brno 1900, s. 151–154; Richard HORNA, *K dějinám moravských úředníků*, Práce ze semináře českého práva na UK v Praze, Praha 1923, s. 47–48.

48 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 104, kniha č. 21, p. 257–258. Údaj z práce František MATĚJEK, *Morava za třicetileté války*, Praha 1992, pozn. 270 na s. 468, že již v dubnu 1633 byl Vejtmiler jmenován nejvyšším písařem, je podle mého názoru mylný. Patrně se o něm v této době uvažovalo jako o kandidátovi na uprázdněné místo. Žádné písemnosti totiž nehovoří o tom, že by v této době úřad telčského hejtmana opustil. Jako nejvyššího písaře ho neuvádí ani Antonín BOČEK, *Přehled knížat a markrabat i jiných nejvyšších důstojníků zemských v Markrabství moravském*, Brno 1850.

49 O tom, že „[p]an z Vejtmile [...] má nyní v Moravě mnoho činiti“, psal v dubnu 1633 Slavata regentu Janu Unčovskému z Rozenportu; SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 104, kniha č. 21, p. 255–256. O Vejtmilerově účasti v blíže neznámé „*commisi v Jihlavě*“ v květnu 1633 tamtéž, p. 258–259.

50 A. BOČEK, *Přehled*. Ke kompetencím úřadu v předbělohorské době F. KAMENÍČEK, *Zemské sněmy I*, s. 149–150; R. HORNA, *K dějinám*, s. 48–50.

slad pro pivovary na telčském panství. Zatímco v prvním případě mu za to Slavata popřál božskou odplatu a přislíbil vlastní přízeň, ve druhém případě mu z Vídně poslal rakouské víno.⁵¹ Z Vejtmilerovy korespondence s dalším účastníkem komunikačního systému Adamem Pavlem Slavatou je zřejmé, že nedílnou součástí vlastní sebe prezentace bylo v této době rovněž zdůrazňování věrnosti projevující se respektem vůči stavovsky nadřazené osobě (od poloviny třicátých let 17. století Vejtmiler nazýval mladého Slavatu svým patronem).

Vztah Viléma Slavaty a jeho hejtmana Hynka Ladislava Vejtmilera prošel za bezmála třicet let složitým vývojem. Na jeho konci se mezi oběma muži vyvinul patrně osobnější vztah, který je možné označit jako důvěrný. První stopy takové kvality vzájemného poměru velmože a jeho úředníka se objevily v polovině třicátých let 17. století, kdy Slavata přeposlal Vejtmilerovi kopii části osobní korespondence s Jaroslavem Bořitou z Martinic týkající se možného Slavatova sňatku a informoval ho také o dění na císařském dvoře.⁵² V této době si Vejtmiler začal se svým zaměstnavatelem vyměňovat přání k Novému roku. Z dochovaných konceptů Slavatových listů je možné usuzovat, že Vejtmiler byl tehdy jediným úředníkem, jemuž velmož posílal kopie dopisů, které z Vídně odesílal svým politickým přátelům, zejména Jaroslavu Bořítovi z Martinic (1582–1649) a Adamu mladšímu z Valdštejna († 1638). Roku 1642 se Hynek Ladislav dokonce zařadil do úzkého okruhu osob, jimž velmož posílal rukopisné kvaterny svého *Historického spisování*.⁵³ V září 1642 pak svému hejtmanovi z poutě do Mariazell přivezl – zřejmě mariánský – obrázek.⁵⁴

Vejtmiler ale nebyl úředníkem, který by se za své služby spokojil pouze s pravidelně vypláceným služným. Jeho sebevědomí se projevovalo také tím, že cíleně usiloval o dosažení osobního prospěchu, k němuž mu měla napomoci právě jeho služba. Ještě před svým propuštěním na jaře 1630 se prostřednictvím Viléma Slavaty pokoušel získat místo pro svého nejmenovaného příbuzného, který se nakonec – ovšem bez Slavatova přičinění – uchytil ve službách Albrechta z Valdštejna. Výhody plynoucí ze služebního postavení u mocného nejvyššího kancléře se týkaly Vejtmilerovy osoby i jeho vlastního pozemkového majetku. Zatímco ve stížnosti, v níž mu v září 1629 odůvodňoval své rozhodnutí propustit ho ze svých služeb, se Slavata pohoršoval nad tím, že hejtman věnoval větší pozornost svému soukromému statku Batelov než správě telčského panství, ve třicátých letech mu naopak tyto privátní záležitosti toleroval a někdy mu při nich dokonce vycházel vstříc. Tak mu v lednu 1635 poslal ochranný list (*salva guardia*) nejen na telčské panství,

51 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 106, kniha č. 23, p. 636, 649.

52 Tamtéž, p. 616–617, 651.

53 Tamtéž, inv. č. 98, kniha č. 15 (dopisy z 20. 9. a 28. 10. 1642). Srov. Josef JIREČEK (ed.), *Paměti nejvyššího kancléře Království českého Viléma hraběte Slavaty I*, Praha 1866, s. 5.

54 SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 98, kniha č. 15 (dopis z 20. 9. 1642).

ale i na batelovský statek.⁵⁵ Na podzim 1635 se Vejtmiler pokusil využít Slavatova vlivu k zisku jednoho z mnoha konfiskovaných domů v hlavním městě Království českého. Když Slavata projevil ochotu jeho žádosti vyhovět, přidal se k Hynku Ladislavovi s obdobnou prosbou i jeho bratr Jindřich Matyáš.⁵⁶

Svou urozenost stejně jako dlouholeté dominantní postavení na batelovském statku, jehož byl majitelem, i na telčském panství, jehož byl hejtmanem, projevoval Hynek Ladislav Vejtmiler tím, že se nezapojoval do sociálních vztahů mezi svými poddanými (v Batelově) ani měšťany a dalšími obyvateli v Telči. V období, kdy byl telčským hejtmanem a pro něž se současně dochovaly záznamy o křtech v nejstarší telčské matrice, se nestal kmotrem žádného potomka tamních městských či vesnických poddaných ani zámeckých zaměstnanců.⁵⁷ V roli kmotra nevystupoval ani na svém batelovském statku.⁵⁸ Je přitom otázkou, nakolik se ve zmíněném odstupu od sociálních vazeb projevila skutečnost, že se Hynek Ladislav nikdy neoženil. Jeho vlivu i snaze o zachování paměti naopak odpovídaly fundační aktivity, které jsou s jeho působením spjaty. Na batelovském statku šlo zejména o kostel sv. Barbory poblíž městečka, přestavený roku 1638, poškozený ale posléze švédskými vojáky. Na konci života, v lednu 1647, založil Vejtmiler nadaci pro batelovský farní kostel sv. Petra a Pavla ve výši 400 zlatých.⁵⁹ K sakrálním objektům směřovala jeho pozornost rovněž v Telči. Roku 1638 obstaral pro tamní farní kostel sv. Jakuba varhany a dal postavit kůr, na němž se dodnes dochoval jeho erb. Obdobný kůr byl jeho zásluhou vystavěn také v kostele Narození a nanebevzetí Panny Marie na telčském Starém Městě.⁶⁰ Právě v mariánském kostele na staroměstském předměstí chtěl být Vejtmiler podle své závěti pohřben. Z odkazu ve výši 500 zlatých u něho měla vyrůst kaple, o jejíž údržbu a vybavení se měli postarat jeho příbuzní. Z odkazu měly být pravidelně každý rok slouženy alespoň čtyři mše a chudí, podarovaní penězi z hejtmanovy pozůstalosti, měli svými modlitbami dopomoci spásy jeho duše. Stejně vysokou částku určenou na stavební úpravy odkázal rovněž farnímu kostelu v Batelově.⁶¹

55 Tamtéž, inv. č. 106, kniha č. 23, p. 615.

56 Dochované koncepty dopisů stejně jako Tomáš V. BÍLEK, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618*, Praha 1882-1883 ale o žádném takovém zisku nehovoří. SOA Třeboň, pracoviště Jindřichův Hradec, RA Slavatů, inv. č. 106, kniha č. 23, p. 639-640, 643-644, 646-647, 649-650, 658.

57 Z období od června 1635 do září 1637 a od ledna 1639 do dubna 1640 zachytila telčská matrika 141 křtů; MZA Brno, Matriky, sign. 6973.

58 Od prosince 1635 do konce roku 1647, v jehož průběhu Vejtmiler zemřel, je v batelovské matrice zapísáno 778 křtů; tamtéž, sign. 6185.

59 Gregor WOLNÝ, *Kirchliche Topographie von Mähren II. Abteilung, III. Band*, Brünn 1860, s. 24-25; J. BOŘECKÝ - P. POLICAR, *Dějiny Batelova I*, s. 152-153.

60 Alois HRUDIČKA, *Kostel Matky Boží a jiné církevní památky města Telče*, Telč 1899, s. 24, 41.

61 J. BOŘECKÝ, *Batelov*, s. 131-132.

Případ hejtmána telčského panství a vrchního hejtmána slavatovského dominia Hynka Ladislava Vejtmilera z Vejtmile představuje vrchnostenskou službu nikoli jako normativně vymezený poměr, ale jako proměnlivý vztah, na jehož budování se stejnou měrou podílely obě strany. Vejtmiler si velmi dobře uvědomoval potenciál své služby stejně jako její limity, které měl možnost poznat na vlastní kůži. Jeho dovedné zacházení s prostředky jejího budování muselo odpovídat představám a očekáváním velmože, který nebyl schopen kontrolovat jeho každodenní chování, ale požadoval od svého úředníka určitý způsob chování, který souvisel především s jeho vlastním prospěchem.

Zusammenfassung

Wilhelm Slavata und sein Hauptmann Hynek Ladislav Vejtmiler von Vejtmile

Der Beitrag versucht anhand des Wilhelm Slavata von Chlum und Koschemberg (1572–1652) sowie eines seiner Beamten, des Hynek Ladislav Vejtmiler von Vejtmile, die Qualität der Beziehung zwischen Adligem und Amtmann zu analysieren. Er geht dabei insbesondere von Slavatas in den dreißiger und in der ersten Hälfte der vierziger Jahre an Vejtmiler adressierte Korrespondenz aus, als Wilhelm Slavata praktisch ohne Unterbrechung am Wiener Hofe weilte, also entfernt von den Herrschaftsgütern des Adelsgeschlechts, und Hynek Ladislav das Amt des Hauptmanns der Herrschaft Telč in Südmähren inne hatte. Der Hauptmann als höchster Verwaltungsbeamter stand zwar an der Spitze der Verwaltung der gesamten Herrschaft und der darauf angesiedelten Untertanen, seine wirtschaftlichen Pflichten nehmen jedoch nur den kleineren Teil des Inhalts der erhaltenen Briefe ein. Die dominante Stellung des Hauptmann auf der von ihm verwalteten Herrschaft entsprang vor allem seiner Stellung im Kommunikationssystem Wilhelm Slavatas – der Hauptmann war die einzige Person auf der gesam-

ten Herrschaft, mit der der Adlige regelmäßig korrespondierte. Der Hauptmann stellte so für den Adligen praktisch die einzige Informationsquelle bezüglich des Geschehens auf den Herrschaftsgütern dar. Ein bedeutender Teil seiner Pflichten betraf die militärische Bedrohung des Herrschaftsgebietes, für das der Hauptmann verantwortlich war. Um Vejtmilers Autorität bei Verhandlungen mit kaiserlichen Soldaten zu stärken, zögerte Slavata nicht, ihm zum Amt des Bezirkshauptmanns zu verhelfen. Diesem oblag die Aufsicht über die Sicherheit des Bezirks. Wohl aus dem gleichen Grund ernannte er ihn im Februar 1632 zum Oberhauptmann des gesamten Slavata-Dominiums (unter gleichzeitiger Besetzung des Regentenamtes, des traditionellen Amtes der Zentralverwaltung des Dominiums). Der Beitrag geht ebenfalls auf die Äußerungen einer allmählichen Annäherung zwischen Wilhelm Slavata und seinem langjährigen Hauptmann und die Art und Weise der Repräsentationen Vejtmilers gegenüber seinem sozialen Umfeld ein.